

ОПСЕРВАТОРИЈА НА НЕЛЕГАЛНИ ЕКОНОМИИ ВО ЈУГО-ИСТОЧНА ЕВРОПА

БРОЈ **3** ДЕКЕМВРИ-ДЕКЕМВРИ
2020-2021

Резиме на главните точки



Профитирање од пандемијата: КОВИД-19 и корупцијата.

Вториот бран на пандемијата КОВИД-19 го пустоши Западниот Балкан. Многу држави се во карантин. Ова ја намали транспарентноста на процесите на јавните набавки, како и просторот за граѓанските организации и медиумите да известуваат за проблемите со корупцијата и организираниот криминал. Криминалците и корумпираните службеници брзо ја согледаа можноста. Гледаме како пандемијата ги откри слабостите предизвикани од лошото управување и корупцијата и како се заканува да ги влоши веќе ранливите социо-економски и здравствени услови.



Поголем сообраќаен метеж на Коридорот 10: криумчарење мигранти преку Северна Македонија.

Во 2015 година речиси 700.000 бегалци и мигранти патуваа од Грција преку Северна Македонија, движејќи се северно, кон Србија и ЕУ, долж Коридорот 10. Иако Балканската рута беше затворена во март 2016 година, сепак протокот на

луѓе коишто се движат низ Северна Македонија продолжува. Овој напис ги мапира главните рути и истражува како се криумчарат мигранти, особено преку центри околу јужната граница со Грција и со Србија на север.



Градење мостови помеѓу полицијата и царината во Југоисточна Европа.

Уште од своето основање во 1999 година, Центарот за спроведување на законот во Југоисточна Европа (СЕЛЕК), со седиште во Будимпешта, ја подобрува соработката помеѓу полициските и царинските службеници во борба против транснационалниот, сериозниот и организираниот криминал во регионот. Генералниот директор Снежана Малеева од Бугарија ги објаснува активностите на СЕЛЕК, вклучувајќи ја и обуката, заедничките операции и анализи, како и подобрувањето на соработката меѓу обвинителите.





Ветувањата што ги одржуваме: следење на заложбите за борба против корупцијата на Западен Балкан.

Во 2014 година започна Берлинскиот процес со цел да се олесни регионалната соработка меѓу државите на Западниот Балкан и да се зајакнат европските интеграции и безбедноста. Во јули 2018 година, на Самитот во Лондон, пет земји од Западен Балкан (проследено од Србија во 2019 година) потпишаа заложби за борба против корупцијата. Прегледуваме како корупцијата се решава во рамките на Берлинскиот процес и проценуваме до кој степен земјите ги исполнуваат своите обврски за борба против корупција.



Зајакнување на отпорноста и помирувањето во Мостар.

Градот Мостар, на југот на Босна и Херцеговина, е жариште за организиран криминал, особено за трговија со дрога и криумчарење на оружје. Поради слабото полициско работење, градот стана прибежиште за криминалците од регионот коишто се кријат од други криминални групи или коишто бегаат од законот. Хулиганството исто така претставува проблем и во градот. Ние го интервјуираме Алмир Дењо, претседател на локална невладинска организација наречена Взаемна акција за зајакнување на алтернативата, за нивната работа на промовирање на отпорноста и помирувањето во заедницата, особено меѓу младината и луѓето на маргините на општеството.

ЗА ОВА ИЗДАНИЕ

Ова издание на Билтенот на ризици изработено од Опсерваторијата на граѓанското општество за борба против организираниот криминал во Југоисточна Европа го продолжува нашиот фокус на влијанието на КОВИД-19 врз политичката економија на Западниот Балкан. Како што вториот бран на пандемијата го пустоши регионот, така гледаме како криминалците и корумпираните службеници ја зграпчуваат можноста за да заработат пари на трошок на граѓаните и гледаме како КОВИД-19 ги открива слабостите во здравствените системи и управувањето во Западниот Балкан.

По Самитот од Берлинскиот процес во Софија одржан на 10 ноември 2020 година, се потсетуваме на заложбите за борба против корупцијата дадени на сличен Самит во Лондон во јули 2018 година и забележуваме дека, иако има одреден напредок во спроведувањето на овие обврски, исто така, во некои земји има и назадување. Глобалната иницијатива против транснационалниот организиран криминал (ГИ-ТОК) наскоро ќе објави процена за тоа колку земјите ги спроведуваат заложбите за борба против корупцијата коишто се дадени во рамките на Берлинскиот процес.

Пред пет години, во 2015 година, стотици илјади баратели на азил и мигранти минаа низ Балканот на пат кон ЕУ. Иако Балканската рута беше прогласена за затворена во март 2016 година, сè уште се

криумчарат мигранти низ регионот. Во ова издание се фокусираме на тоа каде и како се криумчарат мигрантите преку Северна Македонија.

Иако поголем фокус на овој Билтен се ризиците коишто ги претставуваат организираниот криминал и корупцијата во Западен Балкан, исто така претставуваме што се презема за да се управува со нив и тие да се намалат. На пример, овој месец се фокусираме на работата на СЕЛЕК, којашто, над две децении ја подобрува соработката помеѓу полициските и царинските службеници во борба против транснационалниот, сериозниот и организираниот криминал во регионот. Во нашите изданија за отпорноста разговараме со директорот на невладината организација Заедничка акција за зајакнување на алтернативата – поддржана од Фондот за отпорност на ГИ-ТОК и со седиште во поделениот град Мостар, во Босна и Херцеговина којшто е разорен од криминал – за тоа како тие гледаат на проблемот со организираниот криминал во нивната заедница и како ќе ја охрабрат младината и ќе ги интегрираат луѓето на маргините на општеството.

Како и секогаш, доколку имате идеи за Билтенот на ризици, или би сакале да дадете ваш придонес, ве молиме контактирајте нè на almedina.dodic@globalinitiative.net.

Профитирање од пандемијата: КОВИД-19 и корупцијата.

Вториот бран на пандемијата КОВИД-19 го пустоши Западниот Балкан и многу држави се повторно во карантин. Од почетокот на пандемијата во март 2020 година, регионалната мрежа на ГИ-ТОК пријави бројни инциденти во врска со тајни тендерски процеси за набавка на заштитна опрема, тестови за коронавирус, медицински материјали и друга здравствена опрема. Постои сериозна загриженост дека пандемијата овозможи дополнителна можна злоупотреба на државните средства.¹

За време на првиот бран беше очигледно дека процесите за јавна набавка низ регионот веќе станаа помалку транспарентни и дека се намалува просторот за известување на граѓанските организации и медиумите за проблемите со корупцијата и организираниот криминал.² Тој тренд

продолжи и за време на вториот бран, со тоа што криминалците и корумпираните службеници брзо ги согледаа можностите, додека граѓаните страдаа.

Некои процеси на јавна набавка не само што ѝ отвораат врати на корупцијата, туку и создаваат ризици по јавното здравје. Во еден ноторен случај во Босна и Херцеговина, висок службеник задолжен за набавка на медицинска опрема беше суспендиран откако вентилаторите коишто беа увезени од Кина од фирма за преработка на малини (за 5,84 милиони американски долари од јавни средства) се покажаа неисправни.³ Од средината на ноември 2020 година ниту еден од вентилаторите не се користи, а и никој не е обвинет. Исто така, има извештаи, на пример од Србија,⁴ за луѓе коишто купуваат и продаваат негативни PCR тестови во вредност од 30 до 100 евра за да ги олеснат граничните премини.⁵



Фудбалски судија се тестира за КОВИД-19 во Приштина, Косово.

Арменд Нимани/АФП преку Гети Имиџис (Armend Nimani/AFP via Getty Images)

Како и во другите делови на светот, потрошувачите во Западен Балкан се ранливи на измамници коишто продаваат фалсификувани лекови и маски, особено преку интернет – ова е ризик што може да се зголеми кога вакцината ќе стане достапна. Постои и страв дека криминалците може да ги злоупотребат државните шеми за компензација на приватните бизниси чијашто цел е да се ублажат економските трошоци од пандемијата.

Ситуацијата во Косово е симптоматична поради грижите изразени во другите држави во регионот. Во изминатите неколку месеци, јавната критика во Косово беше насочена кон обвинувањата за корупција околу приватните услуги за тестирање и политичкото мешање во фармацевтскиот пазар на земјата.

Загриженоста околу тестирањето е насочена кон лиценцирањето на медицинските лаборатории да извршуваат тестирања, покрај јавните болници. Од август 2020 година првично им беше дозволено на неколку лаборатории да работат;⁶ меѓутоа, само една беше лиценцирана да извршува PCR (RT-PCR) услуги за тестирање во реално време за да дијагностицира КОВИД-19. На другите лиценцирани лаборатории им беше дозволено да вршат само серолошки тестови (за антитела).⁷

Според косовските медиуми, единствената лабораторија лиценцирана за вршење RT-PCR тестови е во сопственост на приватна компанија која има блиски врски со владејачките партии и којашто во минатото се обидува да монополизира одредени услуги, како што е регистрацијата на автомобили.⁸ Главната поплака на загрижените граѓани е дека оваа компанија наплатува околу 200 евра за брз тест од својата лабораторија, иако тој обично чини околу 65 евра.⁹ Министерството за здравство беше жестоко критикувано бидејќи ѝ овозможило на компанијата да ја злоупотреби својата позиција како единствен приватен давател на такви услуги за тестирање.¹⁰

Со оглед на негативните ефекти од пандемијата врз и онака слабата косовска економија,¹¹ критичарите посочија дека државата требаше да ја спречи приватната компанија да стекне монопол на основна услуга и дека требаше да интервенира да се постават ограничувања на цените за тестирање.

Сепак, Министерството за здравство изјави дека „тие не се задолжени за одредување на цените за овие услуги“.¹² Како и да е, како одговор на жестоките јавни критики, на почетокот на септември владата додели лиценци на уште две приватни медицински лаборатории кои можат да вршат RT-PCR тестирање, со што се стави крај на монополот.¹³

Косовската влада исто така се најде на удар од критики поради мешање во фармацевтскиот пазар на штета на населението. Во август 2020 година владата го укина подзаконскиот акт со кој се одредуваа и регулираа цените на медицинските производи за трговија на големо и мало во приватниот сектор.¹⁴ Ова предизвика жестока дебата во која Министерот за здравство беше најостро критикуван за одлуката за која луѓето стравуваа дека може да доведе до значително зголемување на цената на основните лекови, како и до складирање и зголемување на цените на медицинските производи поврзани со пандемијата или дури и до создавање на црн пазар.

Навистина, фармацевтската заедница во Косово го етикетираше укинувањето како кривично дело и побара министерот да си даде оставка,¹⁵ а косовските опозициски партии рекоа дека овој потег им го отвори патот на мрежите за организиран криминал и корупција кон профитирање од пандемијата.¹⁶ Под овој силен притисок, министерот го поништи укинувањето и му нареди на Министерството да го измени сегашниот подзаконски акт за поефективно да се утврдуваат цените на фармацевтските производи.¹⁷

Пандемијата ги откри слабостите предизвикани од лошото управување и корупцијата, се заканува да ги влоши и онака ранливите социо-економски и здравствени услови и создаде можности за организиран криминал и корупција. Бидејќи случаите на КОВИД-19 растат по втор пат во земјите од Западен Балкан, лекциите научени од првиот бран мора да се применуваат, особено при следење на процесите на јавни набавки, при обезбедување правични цени и конкуренција и одржување на институционалниот интегритет. Во оваа вонредна ситуација мора да се зголеми контролата врз тоа како се трошат јавните пари. Во спротивно, јавните институции ќе бидат дополнително ослабени од корупцијата.

Забелешки

- 1 Fjori Sinoruka, Concern in Albania over String of Secretive COVID-19 Tenders, BIRN, 7 October 2020, <https://balkaninsight.com/2020/10/07/concern-in-albania-over-string-of-secretive-covid-19-tenders/>; Transparency Serbia, Illegal concealment of medical procurement documents, 7 August 2020, <https://transparentnost.org.rs/index.php/en/110-english/naslovna/11565-illegal-concealment-of-medical-procurement-documents>.
- 2 Nikola Cuckic, COVID-19 pandemic as a threat to the rule of law in the Western Balkans, 31 March 2020, <https://europeanwesternbalkans.com/2020/03/31/covid-19-pandemic-as-a-threat-to-the-rule-of-law-in-the-western-balkans/>.
- 3 Bosnian official suspended amid probe into import of defective ventilators, Reuters, 12 May 2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-bosnia-ventilators-idUSKBN22O26R>.
- 4 J A, *Lažni PCR testovi od 30 do 100 Evra Grupa falsifikatora izradivala dokumenta za kriminalce, s početkom epidemije je 'prešaltali' na novi biznis*, Blic, 20 August 2020, <https://www.blic.rs/vesti/hronika/lazni-pcr-testovi-od-30-do-100-evra-grupa-falsifikatora-izradivala-dokumenta-za/m05ezsw>.
- 5 *Makedonci tvrde – u Nišu i Vranju se prodaju falsifikovani negativni PCR testovi*, N1, 23 June 2020, <http://rs.n1info.com/Vesti/a613006/Falsifikovani-negativni-PCR-testovi.html>.
- 6 Republika e Kosovës Ministria e Shëndetësisë, *Institucionet Private Shëndetësore të licencuara për testim të Sars-Cov2*, 10 August 2020, <https://msh.rks-gov.net/institucionet-private-shendetesore-te-licencuara-per-testim-te-sars-cov2/>.
- 7 Nadie Ahmeti, *Monopoli me teste për COVID-19*, Radio Evropa e Lirë, 31 August 2020, <https://www.evropaelire.org/a/kosova-monopol-testet-covid19/30813346.html>.
- 8 *Edhe një dhuratë për oligarkët, vajza e Blerim Devollit shpërblehet nga Ministria e Shëndetësisë me licencën për teste PCR të COVID-it*, Gazeta Express, 28 August 2020, <https://www.gazetaexpress.com/edhe-nje-dhurate-per-oligarket-vajza-e-blerim-devollit-shperblehet-nga-ministria-e-shendetesise-me-licencen-per-teste-pcr-te-covid-it/?fbclid=IwAR34tnKc3HONyZMZbr9Y0GobXRZmRK3gnfT9vArlPAzk5kBscFQeUxE4FLY>.
- 9 Dorentina Thaqi, *200 euro për një test PCR për COVID-19, ata që u testuan thonë se s'patën zgjidhje tjetër*, Koha.Net, 30 August 2020, <https://www.koha.net/arberi/235311/200-euro-per-nje-test-pcr-per-covid-19-ata-qe-u-testuan-thone-se-spaten-zgjidhje-tjeter/>.
- 10 Nadie Ahmeti, *Monopoli me teste për COVID-19*, Radio Evropa e Lirë, 31 August 2020, <https://www.evropaelire.org/a/kosova-monopol-testet-covid19/30813346.html>.
- 11 World Bank Group, *The economic and social impact of COVID-19, Western Balkans regular economic report no.17, Spring 2020, 19–24*, <http://documents1.worldbank.org/curated/en/457181588085856454/pdf/The-Economic-and-Social-Impact-of-COVID-19-The-Country-Notes.pdf>.
- 12 Dorentina Kastrati, *Ministria e Shëndetësisë jep sqarim për çmimet e testeve për COVID-19 nga laboratorët privatë*, Kallxo.com, 30 August 2020, <https://kallxo.com/lajm/ministria-e-shendetesise-jep-sqarim-per-cmimet-e-testeve-per-covid-19-nga-laboratoret-private/>.
- 13 Drenushë Ramadani, *MSh licencon një laborator dhe rilicenson një tjetër për testimin e COVID-19 me PCR*, Kallxo.com, 3 September 2020, <https://kallxo.com/lajm/msh-licencon-nje-laborator-dhe-rilicenson-nje-tjeter-per-testimin-e-covid-19-me-pcr/>.
- 14 The by-law is Administrative Instruction No. 02/2019 on Regulation of Price of Medicinal Products and Medical Devices, <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2019/07/Udhezim-Administrativ-02-2019-P%C3%ABr-rregullimin-e-%C3%A7mimit-te-barnave.pdf>.
- 15 *MSh-ja shfuqizon udhëzimin për rregullimin e çmimeve të barnave, Oda e Farmacistëve kërkon shkarkimin e Zemajt*, Telegrafi, 4 August 2020, <https://telegrafi.com/msh-ja-shfuqizon-udhezimin-per-rregullimin-e-cmimeve-te-barnave-oda-e-farmacisteve-kerkon-shkarkimin-e-zemajt/>.
- 16 *PDK: Manipulimi i Zemajt me udhëzimin për çmimin e barnave do t'u kushtojë qytetarëve*, Koha.Net, 5 August 2020, <https://www.koha.net/arberi/232234/pdk-manipulimi-i-zemajt-me-udhezimin-per-cmimin-e-barnave-do-tu-kushtoje-qytetareve/>.
- 17 *Zemaj anulon vendimin e djeshëm për rregullimin e çmimit të barnave*, Koha.Net, 5 August 2020, <https://www.koha.net/arberi/232228/zemaj-anulon-vendimin-e-djeshem-per-rregullimin-e-cmimit-te-barnave/>.

Поголем сообраќаен метеж на Коридорот 10: криумчарење мигранти преку Северна Македонија.

Во 2015 година над половина милион бегалци и мигранти го преплавија Западен Балкан, особено од Грција, преку Северна Македонија, во Србија, а потоа Унгарија. Иако оваа таканаречена Балканска рута беше прогласена за затворена во март 2016 година, сепак протокот никогаш не запре целосно; а во последните месеци, тој повторно се зголеми. Сè уште се криумчарат мигранти долж Коридорот 10 – главната транспортна рута од Солун преку Северна Македонија и Србија до Будимпешта, како и западно од Белград преку Хрватска и Словенија, до Грац и Салцбург во Австрија.

Во 2015 година, ширум светот беа емитувани драматични слики од азиланти и мигранти коишто се обидоа да ја преминат границата од Грција кон Северна Македонија, во обид да се упатат на северозапад долж Балканската рута кон централна Европа. Откако беше затворена Балканската рута, бројот на нерегуларни премини падна од 694.674 во 2015 година на нешто повеќе од 4.000 во 2017 година.¹

Од почетокот на 2016 година, зголемената гранична безбедност, како поставување огради и распоредување гранични полицајци на „Фронтекс“ и заеднички гранични патроли, предизвика мигрантите да се префрлат на Јадранската рута што минува од Грција во Албанија, преку Црна Гора и Босна и Херцеговина, а потоа во Хрватска. Затворањето на Балканската рута исто така ги наведе мигрантите и азилантите повеќе да се потпираат на криминалните мрежи за да им обезбедат криумчарски услуги и лажни патни исправи.²

Меѓутоа, бројот на луѓе коишто се обидуваат да влезат во Северна Македонија преку Грција – и оттука да отидат кон јужна Србија – расте од 2019 година. Коридорот 10 ја врати популарноста како артерија за криумчарење мигранти: во 2019 година беа пријавени речиси 25.000 нерегуларни премини кон Северна Македонија.³ Повеќето од барателите на азил и мигрантите се млади мажи коишто

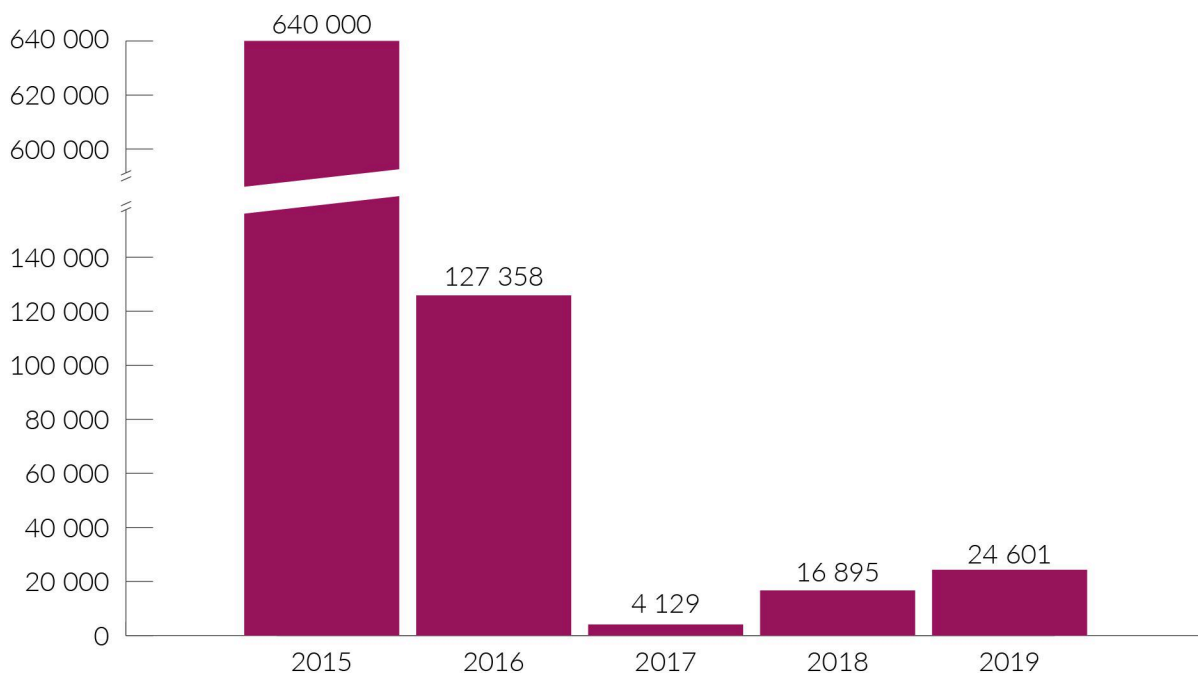
доаѓаат од Блискиот Исток и Северна Африка, како и од Авганистан и Пакистан.²¹⁴

Влезни точки и рути на криумчарење

Мигрантите се криумчарат низ Северна Македонија во три главни чекори: премин од Грција во Северна Македонија, транзит низ Северна Македонија и премин од Северна Македонија во Србија. Криумчарењето мигранти од Грција во Северна Македонија се одвива по две главни рути: една од селото Идомени (Грција) до Гевгелија (Северна Македонија) и друга по необележани патеки над планината Беласица, во близина на градот Струмица (Северна Македонија).

Во 2015 година, Идомени беше главната точка на премин за стотици илјади мигранти и бегалци на пат кон централна Европа. Денес, селото останува центар, но на значително пониско ниво. Мигрантите ги земаат криумчари во околината на хотелот „Хара“, кој се наоѓа на автопатот Е-75 што ги поврзува Солун и Скопје. Криумчарењето во најголем дел го спроведуваат Авганистанци и Пакистанци, често во соработка со граѓани на Северна Македонија. Најчестите рути минуваат низ пограничното село Моин, западно од реката Вардар и селата Стојаково, Прдејци, Селемли, Негорци, Миравци, Милетково и Богородица.

Мигрантите честопати се криумчарат со автомобили и камиони преку граничниот премин Богородица. Исто така, имаше и неколку случаи на мигранти кои се обидоа да ја преминат границата со патнички или товарен воз преку железничкиот граничен премин Гевгелија. Ваквиот начин на премин може да биде опасен: мигрантите можеле да бидат повредени или убиени при нивните обиди да скокнат на возови во движење или при контакт со високонапонски кабли.⁵ Во 2015 година, 14 мигранти коишто заспале на пругите биле убиени од возот што патувал од Солун кон Белград.⁶



СЛИКА 1 Статистика за нерегуларни премини низ Северна Македонија.

ИЗБОР: Министерство за внатрешни работи на Северна Македонија, Годишни извештаи за 2017, 2018 и 2019 година и Извештај за процена на ризик за организиран и сериозен криминал (2017–2019).

Втората рута поминува преку планината кај Беласица и преку Дојранскиот регион, каде што полицијата на Северна Македонија редовно открива мигранти.⁷ На пример, во јули 2020 година полицијата пронајде 12 сириски мигранти во близина на селото Давидово во лично возило со српски регистарски ознаки, кое го управувал српски државјанин од Врање.⁸

Откако ќе преминат во Северна Македонија, мигрантите тргнуваат кон север по Коридорот 10, од Гевгелија преку Велес кон главниот град, Скопје. Подобрувањето на автопатот помеѓу Демир Капија и Смоквица ја зголеми брзината на сообраќајот и го намали бројот на контроли, со што се олесни криумчарењето мигранти. Алтернативната рута што ја користат криумчарите за да ги избегнат полициските патроли се протега од Гевгелија до Куманово преку Богданци, Валандово, Струмица и Штип.

За да ги намалат своите ризици, криумчарите често користат возила со изгубени или украдени регистарски таблички и ги сместуваат мигрантите во напуштени или празни куќи. Криумчарите често носат маски и ракавици за да не остават траги на ДНК или отпечатоци од прсти во возилата - практика што не предизвикува многу сомневање заради мерките на претпазливост за КОВИД-19.

Во близина на српската граница, мигрантите обично се оставаат близу Кострник, бензинската пумпа „Макпетрол“ на автопатот Е-75 или обиколницата Табановце. Оттаму, ги земаат и ги носат во селата Липково, Лојане или Ваксинце во липковскиот регион - села со муслиманско мнозинство, кои обезбедуваат безбедно прибежиште за криумчарите и мигрантите. Потоа, мигрантите ги криумчарат во селото Миратовац во Србија, а потоа оттаму контрола преземаат српски криминални групи. Како одговор на тоа, Србија поставува ограда долж границата со Северна Македонија, за да го запре протокот.⁹

Во јужна Србија, многу баратели на азил и мигранти се собираат во камповите околу Прешево, Бујановац и Врање. Од 9 ноември 2020 година, во овие три логори имаше околу 900 баратели на азил и мигранти. Оттаму, тие се обидуваат да се упатат кон север.

Методи на криумчарење

Криумчарењето мигранти преку Северна Македонија го олеснуваат криминалните мрежи коишто имаат врски во земјите на потеклото и одредиштето, како и во соседните земји, со што се обезбедува континуитет по целата рута. Тие нудат целосен спектар на услуги, вклучувајќи сместување,



СЛИКА 2 Влезни точки за мигранти и рути на криумчарење преку Северна Македонија.

обезбедување лажни документи и информации за контактните точки во земјите долж рутата.

Овие криминални мрежи имаат вертикална структура со јасно дефинирани улоги за секој член, како домаќин, набљудувач, транспортер, посредник и благајник. На пример, одговорноста на домаќинот е да се грижи за мигрантите откако ќе влезат во Северна Македонија, додека работата на набљудувачот е да ги идентификува полициските патроли, контролните пунктови или заседите долж рутата и да ги информира останатите членови на мрежата.¹⁰

За да комуницираат на начин што избегнува откривање, криумчарите користат апликации за пораки на социјалните медиуми како WhatsApp, Viber или Telegram. Тие исто така се потпираат на социјалните медиуми и користат онлајн платформи

за да издејствуваат олеснување на услугите.¹¹ Дополнително на тоа, тие ги следат мигрантите преку GPS уреди. Алатките за комуникација често се менуваат или комбинираат; на пример, не е невообичаено криумчарите да иницираат комуникација преку мобилни телефони или преку интернет, а потоа да ја продолжат на деловните телефони или радија.

Надоместокот што се наплатува за криумчарење мигранти од Грција преку Северна Македонија и во Србија е помеѓу 300 и 1.500 евра, во зависност од начинот на транспорт, квалитетот на сместувањето и другите услуги. Вреди да се напомене дека се работи за приближно истата цена која се наплатуваше во 2015 година и до почетокот на 2016 година. Надоместоците наводно скокнаа до 3.500 евра во периодот веднаш по затворањето на Балканската рута.¹² Надоместоците обично се

плаќаат или однапред во готово во еден од големите грчки градови, на возачот или на водичот, или со користење услуги за трансфер на пари како што е системот хавала.¹³

Постојат индикации дека криумчарите понекогаш соработуваат со полицајци, коишто им даваат информации за полициските патроли и контролните пунктови. На пример, во 2016 година, како резултат на една тајна операција со кодно име „Којот“, беа уапсени 19 лица, а пет полицајци беа под истрага за криумчарење мигранти, продажба на дрога, злоупотреба на нивната позиција и лажна идентификација во регионите на Велес, Неготино, Гевгелија и Скопје. Полициските службеници беа обвинети за обезбедување информации, логистика, па дури и полициски униформи на криминална група.¹⁴

Во друг случај, во 2018–2019 година, полицијата во Северна Македонија привеле 17 членови на организирана криминална група, вклучително и висок полициски службеник од Штип кој учествувал во криумчарење мигранти. Членовите на криминалната група користеле соучесник во полицијата за да добиваат дојави за операции за борба против криумчарење и за тоа како да ги прикриваат нивните криминални активности.¹⁵

Забелешки

- 1 Министерство за внатрешни работи на Северна Македонија, Извештај за процена на ризик за организиран и сериозен криминал (2010–2015) и Извештај за процена на ризик за организиран и сериозен криминал (2017–2019).
- 2 Southeast European Law Enforcement Center, 2019 Report on illegal migration in Southeast Europe, https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/04/SELEC-Report-on-Illegal-Migration-in-SEE_public-version.pdf.
- 3 Министерство за внатрешни работи на Северна Македонија, 2019 Годишен извештај, <https://bit.ly/3mаса8s>.
- 4 Ибид.
- 5 Сашко Панајотов, Infomigrants: Мигранти одново се упатуваат кон балканската маршрута преку Идомени, Миа, 22 јули 2020 година, <https://mia.mk/infomigrants-migranti-odnovo-se-upatuvaaat-kon-balkanskata-ruta-preku-idomeni/>.
- 6 Академик, *Воз во близина на Велес прегази 14 мигранти: машиновозачот немал услови да го сопне возот, информираат од обвинителството*, 24 април 2015 година, <https://akademik.mk/voz-vo-blizina-na-veles-pregazi-14-migranti-mashinovozachot-nemal-uslovi-da-go-sopne-vozot-informiraat-od-obvinitelstvo-3/>.
- 7 Зоран Георгиев, *Дивите патеки преку Беласица - нова балканска рута за мигрантите низ Македонија*, Сител, 18 јули 2020 година, <https://sitel.com.mk/divite-pateki-preku-belasica-nova-balkanska-ruta-za-migrantite-niz-makedonija>.
- 8 Ибид.

Но, полицијата исто така имаше успех во разбивањето на криумчарските мрежи. Во октомври 2019 година, полицајците во Северна Македонија, како дел од операцијата „Рефлекс“, спречија влез на 252 мигранти долж границите со Грција, Бугарија и Србија.¹⁶

Криминалната мрежа беше организирана од татко и син од Богданци, коишто во периодот меѓу декември 2019 година и октомври 2020 година, искриумчариле околу 100 мигранти во земјата за значителна добивка. Останатите членови на групата беа транспортери коишто ги разнесуваа мигрантите низ Северна Македонија. Повеќето мигранти потекнуваа од Авганистан, Пакистан, Сирија, Иран, Египет и други земји од Блискиот Исток.¹⁷

Додека бројот на луѓе во движење значително се намали во периодот меѓу март и мај 2020 година како резултат на ограничувањата поврзани со пандемијата,¹⁸ бројките повторно започнаа да се зголемуваат во јуни и оттогаш растат: во текот на првите девет дена од октомври, полицијата на Северна Македонија привеле 878 мигранти во близина на границата со Грција. Ова зголемување не само што создава поголем пазар за криумчарење мигранти, туку ја влошува и хуманитарната криза во јужна Србија каде што растат бројките на камповите во коишто се сместуваат азиланти и мигранти.

- 9 Српските власти започнаа да поставуваат ограда на границата со Македонија, во областа Прешево. Овој дел од границата е ноторен по честото движење на мигранти, кои ја преминуваат Македонија по влегувањето преку Грција и ги користат селата од македонската страна на границата како полигони додека чекаат да влезат во Србија. Македонија има слична ограда и во близина на Гевгелија, на границата со Грција.
- 10 Иван Штерјоски и Бојана Божиновска. Трговија со луѓе и криумчарење на мигранти во Северна Македонија, Македонско здружение на млади правници, мај 2019 година, <https://bit.ly/399ddSc>.
- 11 Southeast European Law Enforcement Center, 2019 Report on Illegal Migration in Southeast Europe, https://www.selec.org/wp-content/uploads/2020/04/SELEC-Report-on-Illegal-Migration-in-SEE_public-version.pdf.
- 12 Министерство за внатрешни работи на Република Северна Македонија, Извештај за процена на ризик за организиран и сериозен криминал (2017–2019).
- 13 Министерства за внатрешни работи на Србија, Црна Гора и Македонија, *Процена на ризик од сериозен и организиран криминал во регионот*, http://www.mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/analizi-statistiki/Soceta%20izvestaj%202016%20ENG.pdf.

- 14 Владимир Калински, *Уапсени полицајци осомничени за шверц на мигрант*, Радио Слободна Европа, 20 јули 2016 година, <https://www.slobodnaevropa.mk/a/27869604.html>.
- 15 С. К. Делевска, *Уапсен полициски началник за Штип за шверц на мигрант, повеќепати откриената рута уште е жива*, 15 февруари 2019 година, <https://sdk.mk/index.php/makedonija/uapsen-politsiski-nachalnik-na-shtip-za-shverts-na-migranti-rovekerati-otkrienata-ruta-ushte-e-zhiva/>.
- 16 Република Северна Македонија, Министерство за внатрешни работи, 16 октомври 2020 година, <https://mvr.gov.mk/vest/13225>.
- 17 Mak Press, *Акција на МВР против организирана група за криумчарење мигрант, се користеа и хеликоптери*, 15 октомври 2020 година, <https://vesti.mk/read/article/https%3A%2F%2Fmakpress.mk%2FHome%2FPostDetails%3FPostId%3D374320>.
- 18 Пелагија Стојанчова, *Балканската мигрантска рута повторно атрактивна*, Радио Слободна Европа, 26 јуни 2020 година, <https://bit.ly/376Y0ng>.

Градење мостови помеѓу полицијата и царината во Југоисточна Европа.

Центарот за спроведување на законот во Југоисточна Европа (СЕЛЕК), основан во 1999 година, е единствената меѓународна организација во Југоисточна Европа којашто поттикнува синергија помеѓу полицијата и царинските агенции, работејќи заедно во борбата против транснационалниот, сериозниот и организираните криминал во регионот. Организацијата дава опипливи резултати: на пример,

во март 2020 година, бугарската полиција и турските царински службеници запленија 72 килограми хероин и уапсија четири лица, од кои две ги бараше ИНТЕРПОЛ. Операцијата беше олеснета благодарение на размената на информации помеѓу полицијата и царинските службеници преку седиштето на СЕЛЕК во Букурешт.

Снежана Малеева, генерален директор на СЕЛЕК од 2017 година и директор за правни и внатрешни работи од 2011 до 2017 година, дискутира за работата на центарот во регионот, вклучувајќи ја обуката, заедничките операции и анализи и соработката меѓу обвинителите.



Накратко, која е функцијата на СЕЛЕК?

СЕЛЕК е клучен играч во борбата против транснационалниот, сериозниот и организираните криминал во Југоисточна Европа. Организацијата може да ги користи ресурсите од 11 земји членки и 25 партнерски земји и организации.

СЕЛЕК се фокусира на оперативните прашања, нудејќи платформа за размена на информации и барања за помош во реално време. Организацијата исто така нуди безбедна врска преку новата единица за Оперативен центар, за да ги поддржи и координира заедничките истраги и регионалните операции и да ги развие аналитичките извештаи. СЕЛЕК придонесува за градење на капацитетите на своите земји членки и партнери преку организирање стручни мисии, состаноци на работни групи, регионални конференции, работилници, студиски посети и обуки и преку олеснување на вмрежувањето и другите начини на соработка.

Албанија	Црна Гора
Босна и Херцеговина	Северна Македонија
Бугарија	Романија
Грција	Србија
Унгарија	Турција
Молдавија	

СЛИКА 3 Земји членки на СЕЛЕК.

Можете ли да посочите некои конкретни достигнувања на СЕЛЕК?

СЕЛЕК се фокусира на оперативните прашања. Главните достигнувања во изминатата 21 година се одразуваат во значајните резултати направени во борбата против организираните криминал во Југоисточна Европа. Постојано расте бројот на заеднички истраги спроведени од земјите членки на

СЕЛЕК под покровителство на организацијата, а има и сè поголем број размени на информации што придонеле за успехот на тие истраги.

За да имате претстава за растечката улога на СЕЛЕК, во 2001 година имаше 315 размени на информации и барања за помош направени преку организацијата; во 2019 година се регистрирани 30 222 вакви размени. Од четири заеднички истраги регистрирани во нашата прва година, сега просечно имаме повеќе од 100 заеднички истраги годишно коишто се вршат со координација и поддршка на СЕЛЕК.

За да ја зајакнеме поддршката којашто ја даваме на земјите членки, отворивме најсовремена, високо обезбедена единица за Оперативен центар. Единицата им овозможува на земјите членки да разменуваат податоци, вклучително и аудио и видеокомуникации, брзо и безбедно 24 часа на ден, седум дена во неделата.

За да ја зголемиме нашата ефективност и ефикасност, исто така имплементиравме прилагодена алатка за пријавување разузнавачки информации на СЕЛЕК. Оперативната платформа на алатката вклучува географски информатички систем, свесност за ситуацијата во реално време, управување со инциденти, известување и анализа на

податоци. Обезбедува брзо собирање, анализа и размена на стратешки и оперативни информации меѓу службениците на предметот, националните фокусни точки, офицерите за врска и организацијата.

Исто така водиме вежби за обука и курсеви преку нашиот центар за обука во седиштето на СЕЛЕК. Оваа година, воведовме обука за виртуелна реалност која ги тестира вниманието и перцептивноста на специјализантите. Симулацијата ги води специјализантите до виртуелен граничен премин каде што треба да прегледаат возило за кое постои сомневање дека со него се криумчарат цигари. Другите интерактивни мултимедијални алатки им овозможуваат на корисниците да прегледуваат возила и бродови за криумчарена стока и да решаваат различни видови кривични дела со кои редовно се среќаваат полициските и царинските службеници.

Дали работите и со обвинители?

Да, надополнувајќи ја работата на полицијата и царината, Советодавната група на обвинители на Југоисточна Европа (СЕЕПАГ) работи под покровителство на СЕЛЕК од 2003 година. Мисијата на СЕЕПАГ е да ја олесни судската соработка во значајни транснационални кривични истраги и случаи. Создавајќи мрежа од искусни обвинители, СЕЕПАГ се обидува да ја пополни критичната



Единицата за Оперативен центар на СЕЛЕК во акција.

Фотографија: Набавена

празнина во регионот преку промовирање навремена размена на информации и докази, без разлика дали е тоа преку правилно извршување на барања за заемна правна помош или повеќе неформални канали за комуникација. Исто така, функцијата на СЕЕПАГ е да обезбеди насоки, помош и повратни информации до законодавците во регионот за проблемите поврзани со правдата и спроведувањето на законот. Секоја од земјите членки назначи искусен обвинител или судија со експертиза во меѓународната соработка да биде нејзин претставник на СЕЕПАГ.¹

Постои значителна загриженост за криумчарење огнено оружје во Југоисточна Европа. Како СЕЛЕК го адресира овој проблем?

Од 2016 до 2019 година СЕЛЕК спроведе посебен проект за зајакнување на борбата против трговијата со огнено оружје во Југоисточна Европа како одговор на овие проблеми. Целта на проектот беше да се зајакнат капацитетите на органите за спроведување на законот во Југоисточна Европа за борба против трговијата со огнено оружје. Проектот беше дизајниран да ја подобри соработката помеѓу земјите членки на ЕУ и СЕЛЕК при собирање и анализа на податоци во врска со огнено оружје, консолидирање на истражниот капацитет, спроведување заеднички истраги и зајакнување на полициската соработка и размената на најдобри практики помеѓу агенциите за спроведување на законот коишто се занимаваат со овој проблем во регионот.

Активностите и резултатите од проектот вклучуваа воспоставување регионална мрежа на експерти за огнено оружје, создавање 15 мобилни истражни единици, обука за откривање и справување со криумчарење огнено оружје на темната мрежа (darknet) и објавување прирачник за најдобри практики.

Во изминатите три години СЕЛЕК објави неколку извештаи за организираниот криминал во Југоисточна Европа. Можете ли да ни кажете нешто за вашата аналитичка работа?

Забелешки

- 1 Списокот на членовите на СЕЕПАГ е достапен на веб-страницата www.selec.org/contacts.
- 2 За повеќе информации, видете <https://www.selec.org/analytical-products/>.

СЕЛЕК произведува оперативни, аналитички производи за специфични транснационални случаи и извештаи за процена на извршените регионални операции, како и годишни стратешки извештаи за најважните видови криминал во Југоисточна Европа, како што се дрогата, трговијата со луѓе, илегалната миграција, криумчарењето тутунски производи, тероризмот, безбедноста на складиштата и кривичните дела со возила. Целосните извештаи се само за спроведување на законот и за судска намена, иако има јавни верзии коишто се достапни на нашата веб-страница.²

Нашиот најсеопфатен стратешки извештај е Процената на закани од организиран криминал за Југоисточна Европа (ОКТА ЈИЕ), којшто го изработуваме заедно со нашите земји членки и во него се опфаќа период од пет години. Најновиот извештај е издаден во 2018 година. ОКТА ЈИЕ прави квалитативна процена на организираниот криминал во регионот, ги илустрира тековните трендови и ги потенцира ранливоста и можностите кои ги откриваат разните видови кривични дела. Извештајот е дизајниран не само да ја процени ситуацијата, туку и да ги осветли областите во кои земјите членки би можеле да преземат корективни мерки.

Кои безбедносни предизвици во моментот ги оценувате како најакутни за регионот?

Врз основа на анализата и наодите од ОКТА ЈИЕ за 2018 година коишто ги подготви СЕЛЕК, ние во моментот се фокусираме главно на пет приоритети во регионот: компјутерски криминал, тероризам, трговија со дрога, трговски и индустриски криминал, трговија со луѓе и криумчарење мигранти. Ова се транснационални предизвици коишто секоја земја не може поединечно да ги реши, туку мора сите релевантни чинители да ги решат заедно.

Би сакал да истакнам дека сум горд на улогата што СЕЛЕК ја игра во зајакнувањето на соработката помеѓу полициските и царинските службеници во Југоисточна Европа. Заедно, го правиме регионот побезбедно место.

Ветувањата што ги одржуваме: следење на заложбите за борба против корупцијата на Западен Балкан.

На 10 ноември 2020 година, лидерите на земјите од Западен Балкан учествуваа на Самитот во Софија, со кој на Берлинскиот процес ко-претседаваа Бугарија и Северна Македонија. Овој процес започна во 2014 година со цел да се олесни регионалната соработка меѓу државите на Западен Балкан и да се зајакнат европските интеграции и безбедноста. Секоја година, политичките лидери од Западен Балкан и ЕУ се собираат за да работат на постигнување поголема безбедност, стабилност, интеграција и просперитет во регионот. Борбата против корупцијата е приоритет на Берлинскиот процес. Но, дали државите ги исполнуваат своите заложби?

На Самитот во Трст во 2017 година имаше сеопфатна дискусија за корупцијата и нејзиното влијание врз регионот. Состанокот заврши со заедничка декларација од италијанскиот претседавач и владите на земјите од Западен Балкан за нивната заедничка заложба за борба против корупцијата. Во неа тие признаа дека „корупцијата е предизвик за сите наши општества“ и изјавија дека „е дојден вистинскиот момент за засилени заложби да се исполни огромното барање за интегритет, почитување и предвидливост на владеењето на правото во нашите земји“.¹

На Самитот во Лондон во јули 2018 година, земјите од Западен Балкан (без Србија, којашто потпиша во 2019 година) отидоа чекор понапред со заложбите за борба против корупцијата. Претседавачот ги поздрави овие ветувања, напоменувајќи дека „корупцијата го попречува економскиот раст и инвестициите, ги ослабува демократските институции, ја уништува довербата на јавноста и го нарушува владеењето на правото“.² Заложбите опфаќаа теми како јавно-приватно партнерство, јавни набавки, данок, поткажување информации, корисна сопственост, поврат на имот и можности за извршување. Овие заложби не беа нови, туку тие ги зајакнаа оние коишто беа веќе преземени во контекст на други иницијативи, како што се Самитот за борба против корупција во Лондон во 2016 година, првата Глобална декларација за борба против

корупцијата, препораките на Групата на земјите членки на Советот на Европа против корупцијата и препораките на Европската комисија направени како дел од процесот на пристапување во ЕУ.

Борбата против корупција беше повторно на дневниот ред на Самитот во Познањ во 2019 година. Иако земјите од Западен Балкан формално не воспоставија независен механизам за ревизија, тие сепак постигнаа разбирање за потребата од мерлив напредок во спроведувањето на нивните антикорупциски заложби. Еден спореден настан ја истакна улогата на граѓанското општество во помагањето при следење на спроведувањето.

Како продолжение на Самитот во Познањ беше спроведена независна регионална процена за корупцијата во Западен Балкан, со поддршка од владата на Велика Британија. Националните експерти коишто работат во партнерство со ГИ-ТОК ја анализираа корупцијата и нејзиното влијание врз управувањето во секоја од шесте земји од Западен Балкан. Тие спроведоа интервјуа со засегнатите страни, вклучително и со претставниците на кривично-правниот сектор, граѓанското општество, академските претставници и медиумите. Во процесот авторите открија дека има малку познавање за антикорупциските заложби, или кај пошироката јавност или во рамките на владините агенции коишто се одговорни за нивното спроведување. Исто така, не беше видливо кои владини тела се одговорни или отчетни за следење на спроведувањето.

Неодамна објавеното извршно резиме на наодите за корупцијата и антикорупциските заложби на Западен Балкан од страна на ГИ-ТОК покажува дека корупцијата „е и причина и последица на криминалната култура којашто се провлекува низ регионот и начинот на кој е поврзана корупцијата со политиката сугерира одреден степен на организирана корупција, па дури и елементи на државно преземање, во голем број земји во регионот“.³

Процентата за степенот до кој владите на земјите од Западен Балкан ги исполнуваат своите заложби за борба против корупцијата го нагласува напредокот во некои земји и во некои области, додека пак, во други земји немаше напредок, па дури ни назадување. Претстојниот извештај за ГИ-ТОК го

разгледува спроведувањето на заложбите во сите шест земји. Редовното следење на спроведувањето на антикорупциските заложби треба да помогне да се затвори јазот помеѓу дадените ветувања и исполнетите ветувања.

Забелешки

- 1 Берлински процес, Заедничка декларација за борба против корупција, Самит во Трст на 12 јули 2017 година, <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2017/11/Joint-Declaration-Against-Corruption-1.pdf>.
- 2 Berlin Process, Chair's Conclusions of the Heads' meeting of the London Western Balkans Summit, Western Balkans Summit in London, 10 July 2018, <https://berlinprocess.info/wp-content/uploads/2018/07/Chair's-Conclusions-of-the-Heads'-meeting-of-the-London-Western-Balkans-Summit-10-July-2018.pdf>.
- 3 Ugljesa Ugi Zvekic and Suncana Rokсандиќ Vidlicka, Infrastructure of Integrity: Заложби за корупцијата и борбата против

корупција на Западен Балкан, Извршно резиме, ГИ-ТОК, октомври 2020 година.

Зајакнување на отпорноста и помирувањето во Мостар.

Зошто беше основана организацијата Клуб МАСА?

Која е вашата мисија и што правите?

Клуб МАСА (Взаемна акција за зајакнување на алтернативата) постоеше некое време како неформална група, но официјално ја основавме во Мостар во 2016 година за да обезбедиме поддршка и рекреација за младите лица и лицата со попреченост. Младите беа демотивирани; немаа можности и беа изложени на екстремизам, насилни навивачи на фудбалски клубови, употреба на дрога и деликвенција. Воочивме потреба од организација којашто на ранливата младина во овој регион би можела да ѝ обезбеди одржливи алтернативи.

Во текот на изминатите четири години се фокусиравме на унапредување на меѓуетничката соработка меѓу Србите, Бошњациите и Хрватите во градовите како Невесиње и Билеча во Република Српска. Организиравме заеднички иницијативи за да ги натераме луѓето да се сретнат и да работат заедно за да создадат побезбедна средина и да го

приспособат општеството кон потребите на младите лица и лицата со попреченост.

Кои се главните предизвици со кои се соочувате работејќи со младите во регионот Мостар?

Како граѓанска организација (ГО) којашто се занимава со ранливост во земја која има висока стапка на невработеност кај младите, има многу што да направиме. За жал, работата за ГО во ваков предизвикувачки регион е ризичен потег во кариерата, поради недостатокот на предвидливи и одржливи приходи и проблемите со социјалното осигурување. Во Босна и Херцеговина има многу граѓански организации, но недоволно иницијативи кои директно би соработувале со младите за да ги поттикнат да ги отфрлат организираниот криминал, дрогата и насилството од својот живот и од општеството.

Младите се сметаат (не само од нив самите) како пасивни чинители или дури и жртви, наместо како



Салмира Мусиќ од Клуб МАСА, координатор на проектот, и Алмир Дењо, претседател, разговараат за улогата на организацијата во промовирање на отпорноста и помирувањето во заедницата, особено меѓу младите и луѓето на маргините на општеството.

Фотографија: Набавена



СЛИКА 4 Мостар се наоѓа долж клучните рути за трговија.

потенцијални чинители за промена коишто можат да ја зајакнат отпорноста во своите мрежи и заедници. Мораме да ги едуцираме и поттикнеме младите луѓе да се вклучат во активизам, да ги вклучиме во нашите активности и да ги поддржуваме и нивните идеи со цел да допреме до другите млади луѓе. Бидејќи нашиот образовен систем е слаб и поделен, неформалното образование мора да се засили и да ја пополни празнината.

Спроведовте проект за промовирање меѓукултурен дијалог и инклузија преку спортови во коишто беа вклучени воени ветерани од различна етничка припадност, како и поранешни затвореници. Како успеавте да ги соберете овие луѓе и каков беше резултатот?

Повеќе од дваесет години по војната, Мостар и понатаму е поделен град, со хрватски дел на запад и босански дел на исток. Постојат две политички партии коишто ги претставуваат двете главни етнички групи, две болници, две противпожарни единици, две комунални и електрични компании и

две пошти. Постојат дури и етнички одвоени образовни, културни и спортски активности.

Нам ни се потребни проекти коишто промовираат меѓуетничко разбирање и соработка, бидејќи помладата генерација се воспитува со старите наративи и поделби од минатото. Нив ги хранат со приказните на нивните родители за војната и историјата, кои разгоруваат тензии едни против други. За да се надмине ова, ние организираме работилници кои обединуваат ветерани, млади луѓе и поранешни затвореници за да разговараат за тоа што се случи тука во 90-тите години и за тоа што треба да се промени во нашето општество за да биде подобро за сите.

Наместо луѓето да зборуваат за своите искуства, ние ги тераме учесниците да играат улоги, за да видат какво е чувството да се живее животот на другиот. Ова помага да се урнат стереотипите и предрасудите и да се изгради емпатија. Во мала заедница како што е Мостар, предрасудите и стереотипите се премногу присутни: дури и ако

сакате да се промените, луѓето секогаш ќе ве потсетуваат на вашите грешки или ќе ви судат на одреден начин. Ние веруваме дека секој заслужува втора шанса, без разлика дали станува збор за поранешни затвореници кои се обидуваат да го променат својот животен стил, за луѓе со историја на употреба на дрога или за оние кои се на маргините на општеството.

Како би ги опишале трендовите на организираниот криминал во Мостар и Херцеговско-неретванскиот кантон?

Наследството од војната и политичките превирања меѓу етничките партии во Мостар – што спречија спроведување на локални избори во последните 12 години – создаде плодна средина за организиран криминал. Постојат неколку криминални групи коишто се активни во трговија со дрога во и околу градот, од кои некои се вклучени во дистрибуција на канабис и хероин. Во изминатите неколку години, други групи почнаа да се занимаваат со трговија со кокаин. Повеќето дроги влегуваат во земјата преку границите на Босна и Херцеговина со Србија и Црна Гора, околу Билеча, Требиње и Фоча.

Покрај дрога, има трговија со луѓе и криумчарење мигранти, цигари и алкохол. Фактот дека полицијата во Мостар во последните рации заплени големи количини нелегално оружје и експлозив посочува на тоа дека жителите на градот поседуваат значителни количини нелегално оружје. Повеќето криминални групи овде исто така се занимаваат и со лихварство и проституција, носејќи жени од Украина, Молдавија и Србија.

Ситуацијата ја влошуваат корупцијата во судството и благите казни за кривичните дела. Исто така, имаше и некои врски помеѓу криминалците и локалните политичари коишто резултираа во киднапирања и убиства. Овој екосистем го претвори Мостар во магнет за криминалците од регионот, пред сè од Хрватска, Србија и Црна Гора. Но, градот не е безбедно прибежиште: некои од овие криминалци се убиени овде.

Дали и во Мостар има проблем со употреба на дрога?

Претходно, Мостар главно беше транзитна точка за дрога со која се тргува во Западна Европа, но во изминатите 10 години се зголеми употребата на сите видови дрога. Побарувачката е најголема во текот на летото кога десетици илјади туристи престојуваат во градот. Канабисот е најкористената дрога во Мостар.

Кои се главните предизвици во поттикнувањето на меѓуетничка соработка меѓу младите, особено при спречување криминал?

Најголемата пречка за промовирање меѓуетничката соработка е екстремниот национализам, особено во руралните области. Националистите не дозволуваат меѓуетнички контакти или активности за помирување. Некои од нив се поврзани со криминал, па затоа не е во нивен интерес да ги поттикнуваат младите да се справат со негативните појави во општеството. Ова го отежнува подобрувањето на меѓуетничката соработка и борбата против криминалот.

Во овој регион многу од клучните институции одговорни за кривичната правда ги раководи иста политичка партија. Каково влијание има ова врз борбата против корупцијата и организираниот криминал?

Главната пречка за функционирањето на обвинителството и судството во Херцеговско-неретванскиот кантон, а со тоа и во Мостар, е фактот дека обвинителот и претседателот на судот се од иста партија, како и министерот за внатрешни работи и полицискиот комесар. Кантонскиот суд пресуди дека комесарот е нелегално избран, но оваа одлука не беше спроведена.

Случаите на корупција поврзани со политичарите или тајкуните коишто се блиски со овие лидери остануваат нерешени. Граѓаните ретко поднесуваат тужби против моќни луѓе затоа што знаат дека овие елити нема да бидат гонети. Покрај тоа, полицијата нема план за борба против организираниот криминал или насилството: како резултат на ова има сè поголем број инциденти и сè повеќе млади луѓе се вклучуваат во криминални активности.

МОСТАР КАКО ЖАРИШТЕ ЗА ОРГАНИЗИРАН КРИМИНАЛ

Мостар е град во јужниот дел на Босна и Херцеговина, којшто е административен центар на Херцеговско-неретванскиот кантон. Градот е популарна туристичка дестинација, но ова не се должи само на преубавиот мост преку реката Неретва. Тој се наоѓа на клучна рута за криумчарење на околу два часа возење од градовите Сараево, Херцег Нови (Црна Гора) и Дубровник и Сплит (Хрватска).

За време на Балканските војни во 90-тите градот доста страдаше: неговиот познат мост беше уништен, беа извршени воени злосторства и градот беше поделен по етничка линија меѓу босанските и хрватските заедници. Политички, градот е сè уште поделен, со едната половина управува главната босанска партија, а со другата половина главната хрватска партија.

Мостар е единствениот европски град којшто веќе 12 години не одржува локални избори. Ова го забави закрепнувањето на економијата и го попречи управувањето. Имено, Мостар веќе две години нема полициски комесар и има недостиг на полициски службеници. Ова придонесе градот да стане прибежиште за криминалците од регионот коишто се кријат од други криминални групи или коишто бегаат од законот.

Некои го искористуваат своето двојно државјанство (на пример во Хрватска или Србија) за да избегнат апсење или да добијат намалена казна. Други пак, работат неказнето благодарение на корупцијата и слабото гонење. Се вели дека криминалните групи

На пример, во 2019 година, околу 5.000 работници од фабриката „Алуминиј“, економски гигант во овој регион, останаа без работа. Другите работници потоа штрајкуваа за да ги истакнат обвинувањата за корупција и лошото управување во фабриката. Обвинителството на кантонот покрена случај, но оттогаш ништо не се случи. Нешто слично се случи и со фабриката „Соко“, којашто порано беше голем производител на делови за воздухопловната индустрија. Лидерот на една од националистичките партии беше директор на фабриката кога таа банкротираше по приватизацијата. Меѓутоа, материјалните докази и сите обвинителни



Поглед на мостарскиот мост преку реката Неретва. Покрај тоа што стана популарна туристичка дестинација, Мостар стана и жариште за организиран криминал.

© Денис Зубери/Анадолу Ејџенси преку Гети Имаџис (Denis Zuberi/Anadolu Agency via Getty Images)

во градот учествуваат во трговија со дрога, оружје и луѓе. Покрај тоа што е познат како центар за трговија со дрога во Сараево и во ЕУ преку Хрватска, Мостар се смета и како центар за консумација на дрога. Во градот, се убиени голем број криминалци, вклучувајќи и неколкумина со врски со клановите од Котор во Црна Гора. Убијците ретко се наоѓаат.

Покрај тоа, градот има проблем со хулиганство. Во изминатите 15 години имаше повеќе напади врз полицијата, особено од насилни приврзаници на локалниот фудбалски клуб „Зрињски“. Некои членови на хулигански групи се исто така вклучени во трговија со дрога и оружје и имаат врски со десничарски организации во други делови на Европа, вклучително и во Украина.¹

документи исчезнаа на патот од обвинителството до судот, а обвиненијата беа отфрлени.

Најнов пример е скандалот околу постројката за третман на отпадни води во Мостар. Оваа постројка за третман на отпадни води требаше да работи со полн капацитет пред повеќе од три години, но сè уште е во фаза на тестирање. Проектот досега чини над 180 милиони КМ (92 милиони ЕУР), со еден колектор кој допрва треба да биде готов.

Ова ви дава идеја зошто толку многу млади луѓе го напуштаат овој град и зошто многу од оние што

остануваат се приклучуваат на криминални или хулигански групи. Важно е да се зборува што е можно повеќе за овие проблеми и да се апелира до властите да покренуваат постапки и да ги гонат одговорните. Сите проекти, вклучително и оние

поддржани од Фондот за отпорност на ГИ-ТОК, коишто можат да помогнат во намалувањето на ранливоста и да ги натераат младите да зборуваат и да работат кон подобра иднина за себе и својата заедница е добредојден.

Забелешки

- 1 Balkan Research Network of Bosnia and Herzegovina, *Mostarski navijači i desničari pokazuju naklonost ukrajinskom 'Azovu'*, Voice of

America, 10 November 2020, <https://ba.voanews.com/a/bih-zrinjski-navijaci-azov-ukrajina-radikalizam-rasizam/5655134.html>.

Признание

Овој Билтен на ризици е производ на Опсерваторијата на граѓанското општество за борба против организираниот криминал во Југоисточна Европа (ЈИЕ-Опс) на Глобалната иницијатива против транснационалниот организиран криминал.

ЈИЕ-Опс е платформа којашто ги поврзува и ги зајакнува чинителите од граѓанското општество во Албанија, Босна и Херцеговина, Косово, Црна Гора, Северна Македонија и Србија. Има за цел да му овозможи на граѓанското општество да ги идентификува, анализира и мапира криминалните

трендови и нивното влијание врз нелегалните текови, владеењето, развојот, меѓуетничките односи, безбедноста и владеењето на правото. ЈИЕ-Опс го поддржува граѓанското општество во следењето на националната динамика и пошироките регионални и меѓународни трендови во организираниот криминал. Основањето на опсерваторијата произлезе како резултат на Самитот за Западен Балкан во Лондон во 2018 година, дел од Берлинскиот процес.

Би сакале да се заблагодариме на Александар Станков и Ан Торнквист за нивниот ценет придонес.

Билтените на ризици се редовен производ на нашите регионални опсерватории, кои се потпираат на мрежите на граѓанското општествз за да добијат нови податоци да ги стават во контекст трендовите поврзани со мрежите на организиран криминал нелегалната трговија и одговорот на државите кон нив. Доколку сакате да се претплатите на идните изданија на Билтенот на ризици, ве молиме пријавете се тука или пратете е-пошта на almedina.dodic@globalinitiative.net.

ЗА ГЛОБАЛНАТА ИНИЦИЈАТИВА

Глобалната иницијатива против транснационалниот организиран криминал е глобална мрежа со над 600 експерти ширум светот. Глобалната иницијатива обезбедува платформа со цел промовирање поширока дебата и иновативни пристапи како градиво за инклузивна глобална стратегија против организираниот криминал.

www.globalinitiative.net



**GLOBAL
INITIATIVE**
AGAINST TRANSNATIONAL
ORGANIZED CRIME